

УДК 355.23.355.457(477)

О. Я. ГНИДЮК,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри тактики прикордонної служби факультету охорони та захисту державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ СКЛАДУ КАФЕДРИ ТАКТИКИ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО РОБОТИ З НАСЕЛЕННЯМ ПРИКОРДОННИХ ОБЛАСТЕЙ

У статті проаналізовано погляди сучасних науковців, які розробляли у своїх дослідженнях методичні рекомендації щодо формування різних якостей у майбутніх офіцерів-прикордонників. Також автором розроблені методичні рекомендації науково-педагогічному складу кафедри тактики прикордонної служби щодо підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з населенням прикордонних областей. Дані методичні рекомендації будуть сприяти розвитку необхідних професійних якостей у майбутніх офіцерів-прикордонників щодо виконання завдань з охорони державного кордону.

Ключові слова: *методичні рекомендації, майбутні офіцери-прикордонники, робота з населенням прикордонних областей.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. *Офіцери-прикордонники є обличчям країни, вони перші зустрічають на кордоні як друзів,*

так і недругів нашої держави, а тому одним з найосновніших завдань правоохоронних структур та військових формувань повинно бути формування у майбутніх офіцерів особистісних якостей, які сприятимуть досягненню найвищої професійної майстерності. Крім того, сучасні інноваційні процеси, що відбуваються в нашій державі, наполегливо вимагають відповідного рівня підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, до якого висуваються високі вимоги, зокрема, до професійних якостей, загальної готовності до ефективного застосування набутих знань під час виконання службових обов'язків з охорони державного кордону. Тому підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до виконання професійних обов'язків вимагає відповідної кваліфікації науково-педагогічному складу Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (НАДПСУ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Результати аналізу останніх досліджень показують, що значна кількість провідних сучасних науковців розробляли у своїх дослідженнях методичні рекомендації щодо формування різних якостей у офіцерів-прикордонників: О. Войцехівський [1], О. Гнидюк [2], О. Заболотна [3] Д. Іщенко [4], І. Ковальська [5], В. Назаренко, О. Бінковський, О. Жданенко [6], але поза увагою вчених залишаються методичні рекомендації науково-педагогічному складу кафедри тактики прикордонної служби щодо підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з населенням прикордонних областей.

Метою статті є розробка методичних рекомендацій науково-педагогічному складу кафедри тактики прикордонної служби щодо підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з населенням прикордонних областей.

Методичні рекомендації (методичні вказівки) – це роз'яснення з певної теми, розділу або питання навчальної дисципліни, роду практичної діяльності, з методикою виконання окремих завдань, певного виду робіт, а також заходів [7].

Методичні рекомендації пояснюють певну специфіку дисципліни, особливості опрацювання теоретичного курсу і літературних джерел,

виконання індивідуальних і самостійних завдань, основні аспекти підготовки до практичних занять [6].

Отже, для ефективної організації навчального процесу щодо підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з населенням прикордонних областей науково-педагогічному складу кафедри тактики прикордонної служби необхідно дотримуватись таких методичних рекомендацій:

1. Активізувати у курсантів мотивацію до діяльності, пов'язаної з роботою з мешканцями прикордоння. Адже відомо, що ціннісні орієнтації є одним з найважливіших компонентів у структурі особистості, який визначає її поведінку та ставлення до навколишнього світу. Для їх розвитку важливо актуалізувати та закріплювати у курсантів потребу налагоджувати конструктивні відносини з населенням прикордонних областей, опанувати спеціальні знання та уміння, зокрема готувати та проводити роз'яснювальні й профілактичні заходи з місцевим населенням на ділянці підрозділу охорони державного кордону, використовувати місцеве населення в оперативно-службовій діяльності, володіти способами отримання оперативної інформації, формами та методами роботи з населенням у прикордонних населених пунктах, знати і використовувати ментальні, професійні, демографічні, психологічні та соціальні особливості окремих категорій місцевих жителів тощо.

2. Ураховувати мету та завдання формування готовності у майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з населенням прикордонних областей. Метою зазначеного процесу є створення умов для розвитку мотивів, потреб, інтересів і ціннісних орієнтацій майбутнього офіцера, здібностей до самоконтролю та самовдосконалення, спеціальних знань, умінь та навичок, системи індивідуально-психологічних особливостей і професійно важливих якостей, необхідних для роботи з населенням прикордоння.

3. Посилити спрямованість педагогічного процесу на розвиток пізнавальної активності курсантів. Необхідно врахувати, що проблема інтересу – це не тільки питання про позитивний емоційний стан курсантів під час занять. Від її розв'язання залежить, чи виявляться засвоєні майбутніми офіцерами знання мертвим капіталом чи стануть активним надбанням у майбутній професійній діяльності.

Для цього потрібно включати курсантів у самостійний пошук і відкриття нових знань, розв'язування проблемних завдань. Основна рушійна сила пошукового, проблемного навчання – це система запитань і завдань, що ставляться перед курсантами, зокрема загострення протиріч між старими, сформованими у життєвому досвіді уявленнями і новими знаннями; установлення подібностей чи відмінностей; визначення причинно-наслідкових зв'язків; порівняння різних варіантів; підтвердження власними прикладами існуючих у оперативно-службовій діяльності закономірностей; виправлення чіхось логічних, фактичних, професійних та інших помилок.

4. Під час навчально-виховного процесу ширше використовувати завдання відкритого типу, коли немає одного вірного рішення. Процедура тренування в продукуванні можливих рішень (гіпотез) істотно підвищує показники швидкості, гнучкості й оригінальності мислення, які є складовими роботи з мешканцями прикордоння.

5. Упроваджувати у навчальний процес інтерактивні методи навчання, які здатні покращити залучення курсантів до спільної з викладачем дослідницької діяльності.

Інтерактивне навчання – це організація викладачем за допомогою певної системи способів, прийомів, методів освітнього процесу, заснованого на суб'єкт-суб'єктних стосунках педагога і курсанта, багатосторонній комунікації, конструюванні знань майбутнім офіцером, використанні самооцінки та зворотного зв'язку, постійній активності курсанта.

6. Для результативної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з населенням прикордонних областей використовувати інтегративний й діяльнісний підходи. Це передбачає посилення міждисциплінарних зв'язків, а також інтеграцію дисциплін, загальнопрофесійної і спеціально предметної підготовки, а також включення курсантів у різноманітну щодо видів і змісту діяльність, зокрема готувати та проводити роз'яснювальні та профілактичні заходи з місцевим населенням на ділянці підрозділу охорони державного кордону, використовувати місцеve населення в оперативно-службовій діяльності, володіти способами отримання оперативної інформації, формами та методами роботи з населенням у прикордонних населених пунктах, знати і використовувати

ментальні, професійні, демографічні, психологічні та соціальні особливості окремих категорій місцевих жителів тощо.

7. Забезпечити широку участь курсантів у науково-дослідницькій роботі, яка є важливим компонентом їх професійної підготовки. Як складова навчального процесу цей вид діяльності збагачує знання навчального матеріалу, розширює кругозір курсантів, допомагає в досягненні ними високого культурного рівня, що є вкрай важливим для роботи з населенням прикордоння. Під час організації дослідницької роботи необхідно дотримуватись принципів особистісно-діяльнісного підходу, зокрема індивідуалізації та стимулювання.

8. Організувати педагогічний моніторинг, тобто постійне спостереження за процесом формування у курсантів готовності до роботи з населенням у прикордонних областях. Педагогічний моніторинг передбачає порівняння методом контрольних зрізів досягнутих результатів навчання, а також їх порівняння з тими, які планувалося досягти на початку вивчення. Метою педагогічного моніторингу є, по-перше, оптимізація процесу навчання, по-друге, забезпечення правильного визначення результатів освіти. Контроль під час формування готовності курсантів до роботи з населенням прикордоння слід розглядати не як перевірку якості засвоєння за кінцевим результатом навчальної діяльності, а як орієнтовну основу щодо правильного вирішення ними навчального завдання. Контроль має бути спрямований на діяльність курсанта і на контроль взаємодії курсантів і викладачів.

9. З метою формування у курсантів готовності до роботи з населенням в прикордонних областях максимально ефективно використовувати потенціал стажування в органах охорони державного кордону.

Стажування повинно передбачати виконання курсантами завдань щодо роботи з населенням в прикордонних областях під час виконання функціональних обов'язків посадових осіб у підрозділах охорони кордону. Тому важливо, щоб кожний курсант мав індивідуальне завдання на військове стажування щодо роботи з місцевим населенням. Основною метою індивідуальних завдань курсантам на стажування є удосконалення умінь та навичок з питань підготовки та проведення роз'яснювальних і профілактичних заходів з місцевим населенням на ділянці підроз-

ділу охорони державного кордону, використання місцевого населення в оперативно-службовій діяльності, отримання оперативної інформації, тощо. Після закінчення стажування всі курсанти повинні скласти звіт про результати виконання індивідуальних завдань.

10. Забезпечувати розвиток у курсантів упевненості у своїх силах, віри в здатність вирішити будь-яке завдання, пов'язане з роботою із населенням у прикордонних областях. Ця віра в свої можливості має бути обґрунтованою. При цьому науково-педагогічному складу важливо пам'ятати, що переоцінка своїх можливостей курсантом менш небезпечна, ніж недооцінка. Виняток із цього правила стосується тільки курсантів з патологічно завищеною самооцінкою, що викладачеві звичайно вдається досить швидко виявити. Інша проблема полягає в тому, що завищена самооцінка може негативно позначитися на розвитку інтелекту й удосконаленні професійної майстерності.

Висновки. Отже, для формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з населенням у прикордонних областях науково-педагогічному складу кафедри тактики прикордонної служби доцільно з урахуванням мети, завдань та принципів формування зазначеної готовності дотримуватись методичних рекомендацій, зокрема: активізувати у курсантів мотивацію до діяльності, пов'язаної з роботою з населенням прикордонних областей; посилити спрямованість педагогічного процесу на розвиток пізнавальної активності курсантів; ширше використовувати завдання відкритого типу під час навчально-виховного процесу; упроваджувати інтерактивні методи навчання, які здатні покращити залучення курсантів до спільної з викладачем дослідницької діяльності; використовувати інтегративний і діяльнісний підходи; забезпечити широку участь курсантів у науково-дослідній роботі, а також усвідомлене та зацікавлене ставлення курсантів до роботи з населенням прикордонних областей у майбутній оперативно-службовій діяльності; стимулювати бажання майбутніх офіцерів займатися самоосвітою; забезпечити міжпредметні зв'язки у формуванні знань, умінь і навичок роботи з населенням прикордоння, а також регулярний моніторинг якості підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з населенням прикордонних областей.

Перспективи подальшого дослідження полягають у визначенні основних напрямів покращення методики проведення занять з військово-спеціальних дисциплін.

Список використаних літератури

1. Войцехівський О. Л. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності в пунктах пропуску через державний кордон : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Войцехівський Олексій Леонідович ; Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2012. – 252 с.
2. Гнидюк О. Я. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з населенням контрольованих прикордонних районів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Оксана Ярославівна Гнидюк ; Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2013. – 206 с.
3. Заболотна О. Р. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з технічними засобами прикордонного контролю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Олена Русланівна Заболотна ; Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2012. – 229 с.
4. Ищенко Д. В. Особенности самовоспитания курсантов-пограничников : дисс. ... канд. пед. наук : 20.02.02 / Ищенко Дмитрий Васильевич ; Академия Пограничных войск Украины. – Хмельницький, 1995. – 254 с.
5. Ковальська І. Е. Формування психологічної готовності членів громадських формувань до охорони державного кордону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.09 “Психологія діяльності в особливих умовах” / І. Е. Ковальська ; Нац. акад. Держ. прикордон. служби України імені Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2009. – 20 с.
6. Методичні рекомендації з підготовки та проведення малих рольових ігор під час безпосередньої підготовки персоналу Державної прикордонної служби в прикордонних нарядах : навчально-методичний посібник / В. О. Назаренко, О. А. Бінковський, О. А. Жданенко та ін. – Хмельницький : Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2012. – 24 с.

7. Методичні рекомендації щодо структури, змісту та обсягів наукових та навчальних видань викладачів і студентів УДПУ / [уклад. О. О. Ярошинська]. – Умань : П. П. Жовтий, 2010. – 112 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук Білорус А. М.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2014.

Гныдюк О. Я. Методические рекомендации научно-педагогическому составу кафедры тактики пограничной службы по подготовке будущих офицеров-пограничников к работе с населением пограничных областей

В статье проанализировано взгляды современных ученых, которые разрабатывали в своих исследованиях методические рекомендации по формированию различных качеств у будущих офицеров-пограничников. Также автором разработаны методические рекомендации научно-педагогическому составу кафедры тактики пограничной службы по подготовке будущих офицеров-пограничников к работе с населением пограничных областей. Данные методические рекомендации будут способствовать развитию необходимых качеств у будущих офицеров-пограничников по выполнению задач по охране государственной границы.

Ключевые слова: *готовность, методические рекомендации, процесс обучения, тренинг, курсанты.*

Hnudiuk O. Ya. The methodical recommendations for the research and teaching staff of the Tactics department for training future border guard officers for the cooperation with population of the border areas

The article analyzes the views of contemporary scientists who developed in their research the methodical recommendations on the formation of different qualities in future border guard officers. Also, the authors developed the methodical recommendations for the research and teaching staff of the Tactics department for training future border guard officers for the cooperation with population of the border areas. These recommendations will facilitate the development of professional skills necessary for future border guard officers to take the responsibility for the protection of the state border.

Border guard officers are the face of the country, they first met at the border as friends and foes of our country and therefore one of the most fundamental tasks of law enforcement agencies and military units should be the formation of future officers personality traits that contribute to achieving the highest professional skill. In addition, modern innovation processes taking place in our country are require the appropriate level of training future border guards, professional skills, total readiness. Therefore, the training of future officers of border guards to carry out their professional duties requires appropriate training of scientific and pedagogical staff of the National Academy of State Border Service of Ukraine named after Bogdan Khmelnytsky.

The aim of the article is the development of the methodical recommendations for teaching staff of the Tactics department for preparing future officers and border guards to outreach border areas. Thus, for the efficient organization of the educational process for the preparation of future border guard officers to work with the population frontier areas of scientific and pedagogical staff of the department of tactics Border Service must comply with the following methodological recommendations:

1. Increase the motivation of cadets to activities related to the work of border residents. It is known that the value orientation is a critical component in the structure of personality, which determines its behavior and attitude towards the world. For their development is important to update and consolidate the cadets need to build constructive relations with the population of the border areas, to acquire specialized knowledge and skills, in particular to prepare and conduct explanatory and preventive measures of the local population in the area of state border protection unit.

2. Consider the purpose and objectives of the formation of readiness for future border guard officers to work with the population of the border areas. The purpose of this process is to create conditions for the development of motives, needs, interests and values of the future officer, ability to self-control and self-improvement, special knowledge, skills and abilities of individual psychological characteristics and profesynovazhlyvyh skills needed to work with the population frontier.

3. Strengthen the focus on the development of educational process of students cognitive activity. It should be noted that the problem of interest – is

not only a question of positive emotional states of students during class. From its solution depends, will be internalized knowledge of future officers dead weight or become active asset in their future careers.

4. During the educational process, greater use of open type tasks when there is no one correct solution. Procedure for training in the production of possible solutions (hypotheses) significantly increases performance speed, flexibility and originality of thought, which are components of working with people living in border.

5. Implement the learning process of interactive learning techniques that can improve the involvement of cadets together with teachers to research.

6. Effective for training future officers, border guards to work with the public use of border areas and integrative activity approach.

7. Ensure broad participation of students in research work, which is an important component of their training.

8. Organize pedagogical monitoring is continuous monitoring of the process of cadets ready to work with the population frontier areas and others.

Keywords: *readiness, methodical recommendations, educational process, training, cadets.*